

FEDERALNO MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE

I N F O R M A C I J A

o uklju enosti djece predškolskog uzrasta u odgojno-obrazovni
proces u godini pred polazak u školu
u Federaciji Bosne i Hercegovine

Mostar, maj/svibanj 2013. godine

UVOD

Programom rada Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke za 2013. godinu predviđena je izrada Informacije o uključenosti djece predškolskog uzrasta u odgojno-obrazovni proces u godini pred polazak u školu u Federaciji Bosne i Hercegovine, radi dostavljanja iste Vladi Federacije Bosne i Hercegovine na razmatranje.

Cilj izrade Informacije je utvrđivanje ostvarenog napretka u organiziranju predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u osnovnu školu u Federaciji Bosne i Hercegovine, što je obaveza propisana članom 16. Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 88/07). Pored navedenog, cilj Informacije je da se utvrdi stanje u kantonima Federacije Bosne i Hercegovine kada je u pitanju implementacija ove odredbe Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju i daju preporuke za unapređenje utvrđenog stanja.

Informacija sadrži pregled stanja u pogledu uključenosti djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u osnovnu školu za cijelu Federaciju Bosne i Hercegovine, ali i pregled stanja po kantonima. U trećem poglavlju Informacije, gdje se razmatra stanje po kantonima u Federaciji Bosne i Hercegovine, analizira se zakonska regulativa, razmatra donošenje i primjena programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u osnovnu školu i analiziraju izazovi u realizaciji ovog programa, kao i broj i procenat djece obuhvaćene obaveznim predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u osnovnu školu. Na kraju Informacije dat je rezime, kao i niz preporuka za poboljšanje stanja koje se odnosi na uključenost djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u osnovnu školu.

Za izradu Informacije korišteni su podaci dostavljeni od strane sljedećih kantonalnih ministarstava: Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog kantona, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona i Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo. Pored navedenog, za izradu Informacije korišteni su i sljedeći izvori: podaci Federalnog zavoda za statistiku; Informacija o izvršenju Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini za 2012. godinu, koju je izradilo Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine; Istraživanje višestrukih pokazatelja (MICS) za Bosnu i Hercegovinu 2011–2012; Izvještaj o napretku BiH u 2012. godini, koji je izradila Evropska komisija; Izvještaj o implementaciji Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH iz 2011. godine, koji je izradila Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH, kao i drugi izvori.

I. Uklju enost djece predškolskog uzrasta u odgojno-obrazovni proces u godini pred polazak u školu u Federaciji Bosne i Hercegovine - op i pokazatelji

Zadnje procjene o procentu uklju enosti djece u predškolski odgoj i obrazovanje date su u Istraživanju višestrukih pokazatelja (MICS) za Bosnu i Hercegovinu 2011–2012.¹, koje je provedeno u okviru etvrtog globalnog ciklusa Istraživanja višestrukih pokazatelja (MICS 4)². Prema rezultatima Istraživanja, procenat djece koja poha aju prvi razred osnovne škole, a koja su tokom prethodne godine poha ala predškolsko obrazovanje u Federaciji BiH iznosi **18,4%**, u Republici Srpskoj 13,3%, za Br ko Distrikt nije naveden podatak zbog malog uzorka. Podatak o procenatu djece koja poha aju prvi razred osnovne škole, a koja su tokom prethodne godine poha ala predškolsko obrazovanje za BiH je 16,3%.

Shodno navedenom, može se konstatovati da je obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu ve i u Federaciji BiH u odnosu na ostatak Bosne i Hercegovine. Pored navedenog, prema najnovijim informacijama koje je Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke dobilo od resornih kantonalnih ministarstava, u pedagoškoj 2012/13. godini³, program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja prvi put se po eo implementirati u Zeni ko-dobojskom kantonu, a u kantonima u kojima se obavezni predškolski odgoj i obrazovanje po eo ranije implementirati zabilježeno je pove anje obuhvata djece ovim programom: Sarajevski, Bosansko-podrinjski i Tuzlanski kanton⁴. Prema tome, procijenjeni procenat iz Istraživanja višestrukih pokazatelja o obuhvatu djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u osnovnu školu od 18,4% se u ovoj pedagoškoj godini sigurno pove ao.

Ipak, s obzirom na to da je predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Okvirni zakon) propisan kao obavezan, neophodno e biti dodatno pove ati obuhvat djece uzrasta pet do šest godina programima predškolskog odgoja i obrazovanja.

Prema Istraživanju višestrukih pokazatelja (MICS) za Bosnu i Hercegovinu 2011–2012, procenat djece uzrasta od tri do pet godina koja su uklju ena u predškolski odgoj i obrazovanje iznosi 14,4% za Federaciju BiH, 10,3% za Republiku Srpsku, a 13,1% za Bosnu i Hercegovinu. Iako ova uzrasna grupa nije predmet razmatranja u ovoj informaciji, ipak je vrijedno spomenuti da u odnosu na prethodno Istraživanje višestrukih pokazatelja za Bosnu i Hercegovinu (MICS 3), koje je provedeno u 2006.

¹ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Federalno ministarstvo zdravstva, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske i Zavod za javno zdravstvo Federacije Bosne i Hercegovine. (2013.). *Istraživanje višestrukih pokazatelja (MICS) za Bosnu i Hercegovinu 2011.–2012.: završni izvještaj* Sarajevo: UNICEF.

² Radi se o me unarodnom programu istraživanja doma instava koji je razvio Dje iji fond Ujedinjenih nacija (UNICEF), kojim se osiguravaju ažurne informacije o djeci i ženama te mjere klju ni pokazatelji koji omogu avaju pra enje napretka u odnosu na Milenijumske razvojne ciljeve i druge me unarodne obaveze. Istraživanje u Bosni i Hercegovini provedeno je na reprezentativnom uzorku od 6.838 doma instava (od ega 4.107 u FBiH, 2.408 u RS i 323 u Br ko distriktu BiH (BD)), s ukupnom stopom odziva doma instava od 91 procenta (anketirano je ukupno 5.778 doma instava).

³ Termin „pedagoška godina“ koristi se za nivo predškolskog odgoja i obrazovanja, kao što se termin „školska godina“ koristi za nivo osnovnog i srednjeg obrazovanja.

⁴ U Tuzlanskom kantonu još uvijek se ovaj program ne provodi u potpunosti i potpuna implementacija je predvi ena u pedagoškoj 2014/15. Me utim, program se po eo postepeno uvoditi prethodne pedagoške godine (2011/12.).

godini, procenat djece koja su uključena u predškolski odgoj i obrazovanje je znatno povećan jer je u tom istraživanju procijenjen na 6,8% u Federaciji BiH, a u BiH 6,4%.

U Izvještaju o napretku BiH u 2012. godini⁵, koji je izradila Evropska komisija, a kojim se utvrđuje ostvareni napredak u zadovoljavanju preuzetih obaveza u procesu Evropskih integracija⁶, navodi se da u BiH postoji blago povećanje broja djece uključene u predškolski odgoj i obrazovanje, ali da nije ostvaren napredak u protekloj godini kada je u pitanju harmoniziranje kantonalnih zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju sa Okvirnim zakonom. Ova ocjena se odnosi na tri kantona (Srednjobosanski, Hercegovačko-neretvanski i Zapadnohercegovački) koja još uvijek nisu donijela zakone o predškolskom odgoju i obrazovanju, koji su usklađeni s Okvirnim zakonom.

Jedan od razloga zašto se proces harmoniziranja kantonalnih zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju sa Okvirnim zakonom, koji je donesen 2007. godine, odvijao sporo je taj što se istom utvrdila dodatna obaveza za kantonalna ministarstva obrazovanja vezano za organizaciju obaveznog programa predškolskog odgoja i obrazovanja, koja predstavlja i dodatna finansijska izdvajanja iz kantonalnih i/ili općinskih budžeta⁷.

II. Pregled stanja u pogledu uključivosti djece predškolskog uzrasta u odgojno-obrazovni proces u godini pred polazak u školu po kantonima u Federaciji Bosne i Hercegovine

Radi dobijanja adekvatnih i potpunih informacija o uključivosti djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke upustilo je dopis svim resornim kantonalnim ministarstvima. Dopis je sadržavao 12 pitanja koja se odnose na različite aspekte uključivanja djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, od zakonske regulative do same implementacije ovih programa.

Odgovor na navedeni dopis smo dobili od sljedećih ministarstava: Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog kantona, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona i Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo.

---

⁵ European Commission. Commission Staff Working Document. Bosnia and Herzegovina 2012 *Progress Report accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Enlargement Strategy and Main Challenges 2012-2013*{COM(2012) 600 final} Brussels, 10.10.2012. str. 40-41.

⁶ Izvještaj o napretku je dokument kojim Evropska komisija pruža informacije o napretku koji je određena država kandidatkinja i potencijalna kandidatkinja za članstvo postigla u ispunjavanju uslova i ciljeva koje je postavila EU kao i sažetak operativnih mjera koje je potrebno poduzeti na osnovu utvrdjenih planova djelovanja. Izvještaji o napretku za Bosnu i Hercegovinu izražavaju se na osnovu njenog statusa potencijalnog kandidata za članstvo u Evropsku uniju.

⁷ Finansiranje predškolskog odgoja i obrazovanja, te finansiranje obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u kantonima koji su donijeli zakone koji su harmonizirani s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH različitije je regulisano. U određenim kantonima finansiranje obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja se osigurati iz kantonalnog budžeta, a u pojedinim kantonima iz općinskih budžeta (tj. iz budžeta osnivača, a osnivači su u većini slučajeva općine).

Shodno navedenom, informacije su bazirane na dostavljenim odgovorima navedenih ministarstava, a za kantone ija resorna ministarstva nisu odgovorila na naš upit koristili smo podatke sadržane u Informaciji o izvršenju Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini za 2012. godinu koju je izradilo Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, a usvojilo Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na 28. sjednici, održanoj 28. 11. 2012. godine i podatke iz Izvještaja o implementaciji Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH iz 2011. godine, koji je izradila Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH te druge dostupne izvore.

Unsko-sanski kanton

Zakonska regulativa

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“, broj 8/10) usklađen je sa Okvirnim zakonom. Međutim, iako je Zakon usvojen 2010. godine, još uvijek se nije počeo primjenjivati jer se u članu 69. Zakona, njegovo stupanje na snagu uslovljava novom preraspodjelom prihoda za predškolsko i osnovno obrazovanje u korist općina Unsko-sanskog kantona i stupanjem na snagu Zakona o lokalnoj samoupravi.

Nakon što Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Unsko-sanskog kantona stupi na snagu, započeta implementacija odredbi o obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju u godini pred polazak u školu u minimalnom trajanju od 150 sati (član 16, 31. i 64. Zakona).

Krajevni i programi predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu

Iako Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, koji propisuje obavezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, nije stupio na snagu, određeni broj djece ovog uzrasta uključeni su u krajevne programe predškolskog obrazovanja kojima je svrha da bolje pripreme djecu za školu. Ti programi se na području Unsko-sanskog kantona provode uz finansijsku podršku međunarodnih organizacija Save the Children i UNICEF.

U program koji finansira Save the Children uključeno je 200 djece, a u program koji finansira UNICEF uključena su sva djeca pred polazak u osnovnu školu (pet do šest godina) u Općini Cazin.

Pored navedenog, u 12 osnovnih škola Unsko-sanskog kantona se tokom 2011. i 2012. godine provodio program „Odgovorno roditeljstvo“ u organizaciji Međunarodne „Step by Step“ asocijacije. Program je imao za cilj da kroz ciklus radionica za djecu i roditelje doprinese boljoj pripremljenosti djece za polazak u školu.

Posavski kanton

Zakonska regulativa

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Narodne novine Županije Posavske“, broj 8/08) usklađen je sa Okvirnim zakonom. U članu 14. i članu 37. ovog zakona

definisana je obaveza uključenja djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, koji je propisan kao besplatan za svu djecu. Utvrđeno je da navedeni program za djecu koja nisu obuhvaćena nekim drugim oblikom predškolskog odgoja i obrazovanja traje minimalno 150 do 180 sati, a definisano je da ga provode nastavnici predškolskog odgoja, ili posebno educirani nastavnici razredne nastave ukoliko se isti realizira pri osnovnoj školi. U skladu s navedenim, predviđeno je da se obavezni program izvodi u predškolskim ustanovama, ili pri osnovnim školama, ovisno o kapacitetima predškolskih i školskih ustanova.

Što se tiče finansiranja programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, odnosno programa „predškole“ kako se on naziva u Zakonu, u članu 77. je definisano da se sredstva za osiguranje uslova i realizaciju obaveznog programa u potpunosti osiguravaju iz budžeta Posavskog kantona, ukoliko se isti odvija u osnovnoj školi, te sredstva za plate i stručno usavršavanje nastavnika predškolskog odgoja ukoliko se program realizuje u predškolskim ustanovama. Iz budžeta osniva se, pak, osiguravaju uslovi, materijalni troškovi i prehrana učenika ukoliko se obavezni program realizuje u predškolskoj ustanovi.

Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja

Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u osnovnu školu se na području Posavskog kantona još uvijek nije po sebi implementirati, iako su zadovoljeni zakonski preduslovi za to.

Broj djece uključene u programe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu

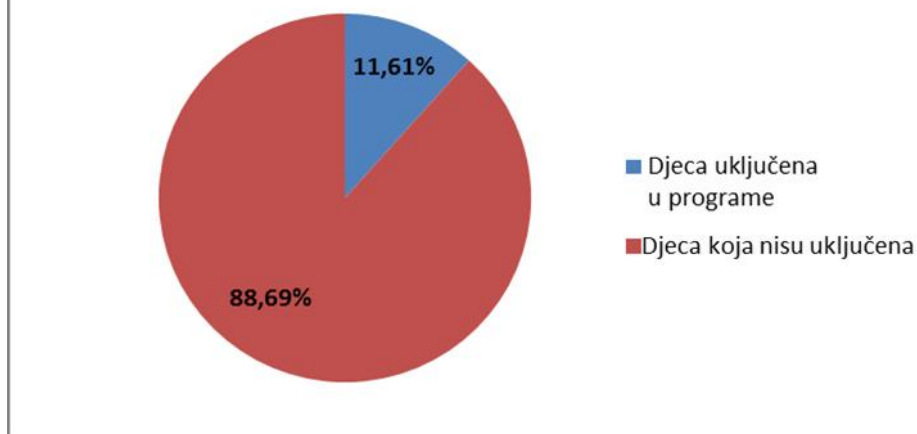
Prema zadnjim dostupnim podacima, broj djece koja ove godine pohađaju I (prvi) razred osnovne škole, a koja su u toku prošle godine bila uključena u cjeloviti razvojni program predškolskog odgoja i obrazovanja u dva djetinja vrtića, je 36.⁸ Ukoliko ovaj broj uporedimo s brojem djece upisane u prvi razred osnovne škole u školskoj 2012/13. godini, a to je 310⁹, dobijemo procenat djece uključene u programe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu koji iznosi **11,61%**.

---

⁸ Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke. *Informacija o upisu učenika u osnovne i srednje škole u Federaciji Bosne i Hercegovine u školskoj 2012/13. godini*. Mostar, 2012. Prihvaćena je na 72. sjednici Vlade Federacije BiH održanoj 24. 1. 2013. godine.

⁹ Ibid.

**Procenat djece uključene u programe
predškolskog odgoja i obrazovanja u godini
pred polazak u osnovnu školu u pedagoškoj
2011/12. godini**

Grafikon 1. Prikaz podataka za Posavski kanton

Tuzlanski kanton

Zakonska regulativa

U Tuzlanskom kantonu, Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj 12/09 i 8/11) usklađen je s Okvirnim zakonom, te sadrži odredbu o obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju u godini pred polazak u školu. U čl. 17. i 43. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju Tuzlanskog kantona utvrđeno je obavezni program predškolskog odgoja i obrazovanja pred polazak u školu u ukupnom trajanju od minimalno 150 sati za djecu predškolske dobi koja nisu obuhvaćena nekim drugim oblikom predškolskog odgoja i obrazovanja. Članom 97. navedenog zakona propisano je da se se potpuni obuhvat djece obaveznim predškolskim obrazovanjem pred polazak u osnovnu školu, a koja nisu obuhvaćena drugim oblicima predškolskog odgoja i obrazovanja implementirati od pedagoške 2014/15. godine.

Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja

U 2010. godini, donesen je Obavezni program predškolskog odgoja pred polazak u osnovnu školu („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj 13/10). Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju Tuzlanskog kantona definisano je da obavezni program predškolskog odgoja i obrazovanja provode predškolske ustanove, a u sredinama u kojima ih nema ovaj program se može realizovati i u objektima škola. Zakonom je propisano da obavezni program, koji se realizuje u predškolskim ustanovama, finansiraju njihovi osnivači, a to su općine u Tuzlanskom kantonu. Obavezni program predškolskog odgoja pred polazak u osnovnu školu može se realizovati kroz sljedeća odgojno-obrazovna područja: tjelesni i zdravstveni odgoj;

razvoj govora, komunikacije i stvaralaštva; upoznaj okolinu: muzika/glazbena kultura i likovna kultura.

Izazovi u realizaciji programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja

Zakonom je definisano da se u sredinama gdje ne postoje predškolske ustanove Obavezni program predškolskog odgoja može realizovati u školskim objektima, ali to zahtijeva prilagođavanje prostornih kapaciteta potrebama i razvojnim karakteristikama djece predškolskog uzrasta. Također, kadrovski resursi potrebni za implementaciju ovog programa su nedovoljni, ali je u Obaveznom programu predškolskog odgoja pred polazak u osnovnu školu definisano da ovaj program mogu provoditi i profesori razredne nastave uz prethodno završenu modularnu obuku ukoliko nema dovoljno odgajatelja (nastavnika/profesora predškolskog odgoja). Modularnu obuku za profesore razredne nastave se u takvim slučajevima organizovati Pedagoški zavod Tuzlanskog kantona.

U četiri općine na području Tuzlanskog kantona (Kalesija, Teočak, Čelić i Sapna) nisu osnovane predškolske ustanove, a općine koje su ih osnivale i predškolskih ustanova, nisu u svojim budžetima izdvojile dovoljno finansijskih sredstava da bi se program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja mogao realizovati. Iako je zakonom predviđena mogućnost da se obavezni program predškolskog odgoja provodi u osnovnim školama, iste u ovim sredinama nisu adekvatno opremljene za odgojno-obrazovni rad s djecom predškolskog uzrasta.

Broj djece uključene u programe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu

U pedagoškoj 2011/12. godini u program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja bilo je uključeno 629 djece, a u cjelovite razvojne programe bilo je uključeno 600 djece uzrasta od pet do šest godina. To znači da je ukupno 1.229 djece bilo uključeno u programe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu, što predstavlja **27%** djece ovog uzrasta.

Za pedagošku 2012/13. godinu dostupan je samo podatak da je 900 djece uključeno u program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja.

U Tuzlanskom kantonu su u program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja uključena i djeca s teškoćama u razvoju, što je praksa koju treba podržavati i promovirati i u drugim kantonima.

Važno je spomenuti da Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona i Pedagoški zavod Tuzlanskog kantona do sada bilježe pozitivna iskustva u pogledu saradnje sa roditeljima prilikom implementacije programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja. Također je vrijedno naglasiti da nastavnici/profesori razredne nastave imaju pozitivna iskustva u provedbi programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja.

Grafikon 2. Prikaz podataka za Tuzlanski kanton

Zeni ko-dobojski kanton

Zakonska regulativa

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Zeni ko-dobojskog kantona“ br. 07/10) usklađen je sa Okvirnim zakonom. Ovim zakonom se u članu 22, stav (1) tačka e) propisuje program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u osnovnu školu. U članu 46. Zakona definisano je da program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja za djecu u godini pred polazak u osnovnu školu traje 150 sati i da ga finansira Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeni ko-dobojskog kantona.

Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja

U Zeni ko-dobojskom kantonu, Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu počinje se u potpunosti implementirati od tekuće pedagoške godine (2012/13), konkretnije u periodu od 11. 3. 2013. godine do 27. 5. 2013. godine, s obzirom na to da program traje 150 sati. Program se u pogledu sadržaja obuhvatiti sva područja predviđena Cjelovitim razvojnim programom, ali u reduciranom obimu. Iako Program traje samo 150 sati, u resornom kantonalnom ministarstvu smatraju da on može na adekvatan način doprinijeti spremnosti djece za polazak u osnovnu školu.

Program se realizovati u 21 predškolskoj ustanovi, a u sredinama koje nemaju predškolske ustanove, program se realizovati u objektima centralnih ili područnih škola koje imaju adaptirane i prilagođene učionice za realizaciju ovog programa. Broj oformljenih odgojnih grupa koje se pohađati ovaj program u predškolskim ustanovama je 148, a broj grupa koje se pohađati obavezni program u osnovnim

školama je 41. Što se tiče prostornih, materijalnih i kadrovskih kapaciteta, u resornom kantonalnom ministarstvu smatraju da su zadovoljeni svi potrebni uslovi za uspješnu realizaciju programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja.

Izazovi u realizaciji programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja

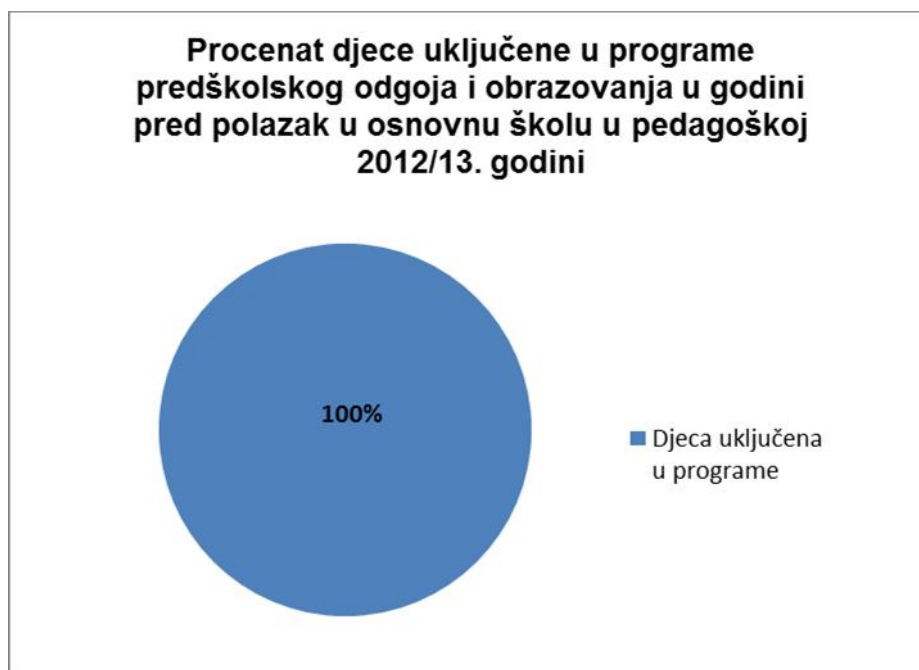
Izazovi u realizaciji programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja uglavnom se odnose na pojavu da u pojedinim sredinama nema dovoljno djece ovog uzrasta za formiranje jedne odgojne grupe, a u pojedinim udaljenim mjestima je potrebno osigurati prijevoz djece i roditelja do najbliže ustanove u kojoj se realizovati program.

Broj djece uključene u programe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu

U teku ojoj pedagoškoj godini, 3.600 djece bit će obuhvaćeno programom obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u osnovnu školu, što predstavlja obuhvat od **100%** djece ovog uzrasta. Ovaj procenat uključuje i 10% djece koja pohađaju cjeloviti razvojni program u godini pred polazak u školu, što znači da 90% djece pohađaju skraćeni obavezni program u trajanju od 150 sati, koji finansira Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeni ko-dobojskog kantona.

Posebno je važno istaći i da su u programe predškolskog odgoja i obrazovanja pred polazak u osnovnu školu uključena i djeca s teškoćama u razvoju, te da se uz navedene programe na području ovog kantona za djecu s teškoćama u razvoju provode i interventni i kompenzacijski programi.

Također je vrijedno spomenuti da su roditelji, lokalna i šira društvena zajednica dali maksimalnu podršku kako bi se program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja mogao što kvalitetnije i uspješnije realizovati.

Grafikon 3. Prikaz podataka za Zeni ko-dobojski kanton

Bosansko-podrinjski kanton Goražde

Zakonska regulativa

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Bosansko-podrinjskog kantona Goražde („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“, broj 15/09) usklađen je sa Okvirnim zakonom. Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Bosansko-podrinjskog kantona Goražde u članu 39. propisuje da djeca predškolskog uzrasta u godini pred polazak u osnovnu školu imaju obavezu pohađanja obaveznog programa. Ovim zakonom je, također, propisano da Obavezni program za djecu pred polazak u školu finansira Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog kantona Goražde.

Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog kantona Goražde donijelo je Obavezni program za djecu pred polazak u osnovnu školu, koji je namijenjen djeci uzrasta od pet do šest godina koja nisu obuhvaćena nekim drugim oblikom predškolskog odgoja i obrazovanja. Program obuhvata aktivnosti, koje se mogu organizovati jednom ili više puta sedmično, u maksimalnom dnevnom trajanju od tri sata, a u ukupnom trajanju od najmanje 150 do 170 sati. Prilikom realizacije programa uvažavaju se potrebe i interesi djece i njihovih porodica. Praksa je da se program realizuje tokom tri mjeseca, svaki radni dan u sedmici po tri sata. Obavezni program provodi kantar registrovanih vrtića i to: SOS dječiji vrtić Goražde i JU za predškolski odgoj i obrazovanje Goražde s kojima je resorno kantonalno ministarstvo potpisalo Protokol o saradnji. Program se realizuje u prostorijama vrtića, a na lokalitetima gdje nema vrtića u prostorijama osnovnih škola ili drugih adekvatnih prostora. Vrtići koji kantar provodi Obavezni program dužni su po završetku istog izdati uvjerenja djeci koja su ga pohađala, a koja su sastavni dio potrebne dokumentacije za upis u I (prvi) razred osnovne škole.

Izazovi u realizaciji programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja

Postoji potreba za dodatnim sredstvima za opremanje prostorija u gradskim vrtićima i ostalim objektima u gradu gdje se program realizuje, a adaptacija prostorija u nekoliko prigradskih i seoskih lokacija urađena je zahvaljujući sredstvima nevladinih organizacija. Ipak, najveći problem s kojim se suočava ovaj kanton u realizaciji programa je izrazito mali broj djece u ruralnim dijelovima. Ovaj problem rješava se tako što se program obaveznog predškolskog obrazovanja za djecu iz udaljenih ruralnih mjesta realizuje u odjeljenjima područnih škola, a realizuju ga nastavnici uz odgovarajuću prethodnu pripremu i korištenje primjerenog didaktičkog materijala.

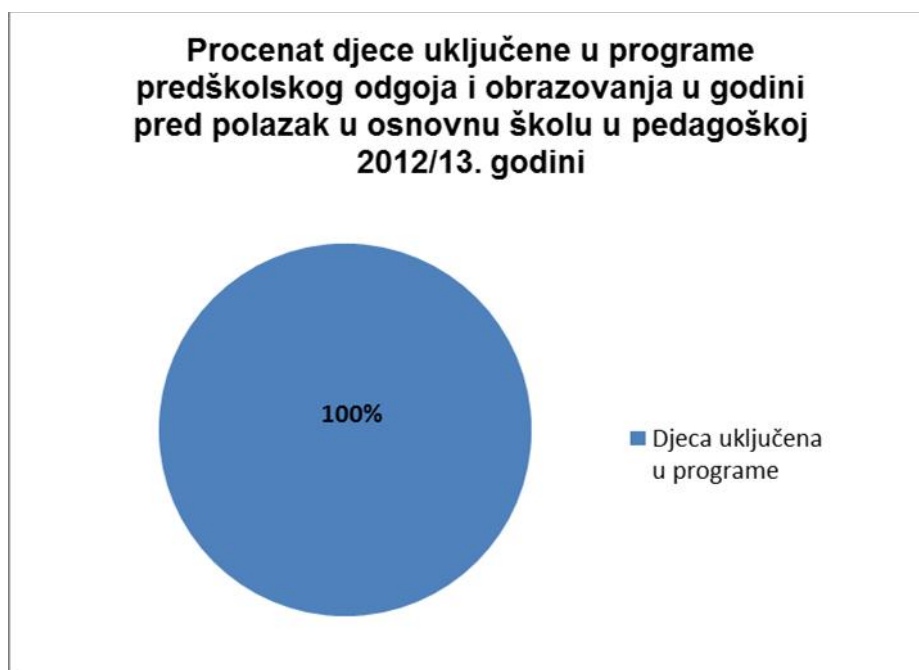
Broj djece uključene u programe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu

U Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde upis djece u program obaveznog predškolskog obrazovanja vrši se na osnovu evidencije djece koja će u narednoj školskoj godini biti upisana u prvi razred osnovne škole. Shodno navedenom, u ovoj godini obuhvat djece koja će u školskoj 2013/14. godini upisati prvi razred osnovne škole obavezanim predškolskim obrazovanjem iznosi 100%.

Program obaveznog predškolskog obrazovanja se u ovom kantonu provodi već tri u godinu zaredom. U prvoj godini implementacije obuhvat djece je iznosio 87%, u drugoj 98%, da bi u ovoj godini dostigao potpuni obuhvat, tj. **100%**.

Budući da su u program uključena sva djeca uzrasta od pet do šest godina, to podrazumijeva da su uključena i djeca s posebnim obrazovnim potrebama.

Iz resornog kantonalnog ministarstva ističu kako je saradnja s roditeljima izuzetno dobra, jer se uporedo s programom obaveznog predškolskog obrazovanja realizuje i program jačanja roditeljskih kompetencija.

Grafikon 4. Prikaz podataka za Bosansko-podrinjski kanton Goražde

Srednjobosanski kanton

Zakonska regulativa

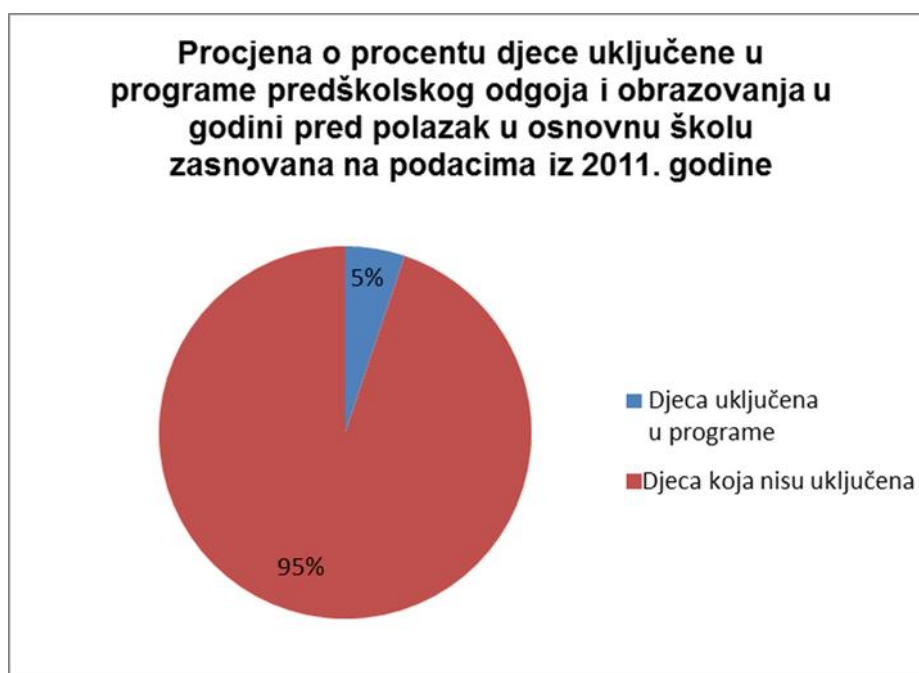
Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 11/01) nije u skladu sa Okvirnim zakonom. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona izradilo je Prijedlog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, koji je u skladu s odredbama Okvirnog zakona, uključujući i odredbu o obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju u godini pred polazak u osnovnu školu. Međutim, Prijedlog je još uvijek u proceduri usvajanja, što znači da ni odredba o obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju još uvijek nije na snazi.

Broj djece uključene u programe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona nije dostavilo Federalnom ministarstvu obrazovanja i nauke podatke o uključenosti djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u osnovnu školu.¹⁰

¹⁰ Ovi podaci su traženi službenim aktom Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke broj 03-38-683/13 od 18. 2. 2013. godine.

Ipak, na osnovu informacija iz Izvještaja o implementaciji Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH¹¹ koji je u 2011. godini izradila Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH i podataka Federalnog zavoda za statistiku o broju djece u predškolskim ustanovama prema uzrastu iz 2011. godine, moguće je dati procjenu o procentu djece uključene u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u osnovnu školu. Dakle, u Izvještaju se navodi procjena broja djece koja bi trebala biti uključena u program predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu u Srednjobosanskom kantonu, tj. ukupna populacija djece tog uzrasta koja obuhvata 2.900 djece¹². S druge strane, podatak za istu godinu (2011.) o broju djece koja se odgajaju i obrazuju u ustanovama predškolskog odgoja i obrazovanja u Srednjobosanskom kantonu uzrasta od pet do šest godina je 150 djece¹³. Na osnovu ovih informacija, procijenjeni obuhvat djece programima predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu iznosi 5 %. Pri tome, treba naglasiti da se ovdje radi o djeci koja su uključena u cjelovit razvojni program predškolskog odgoja i obrazovanja. Također, vrijedi napomenuti da ovaj procenat može biti i veći s obzirom na to da je 63 djece u ovom kantonu uključeno u mješovite odgojne grupe (od tri do šest godina), koje imaju i određeni broj djece uzrasta pred polazak u školu.

Grafikon 5. Prikaz podataka za Srednjobosanski kanton

¹¹ Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje. *Izvještaj o implementaciji Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH. Obavezni predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu. Analiza stanja i preporuke.* Sarajevo, 2011.

¹² Ibid. str. 70.

¹³ Federalni zavod za statistiku. *Statistički bilten br. 171/2012.* Sarajevo, 2012. str. 20.

Hercegova ko-neretvanski kanton

Zakonska regulativa

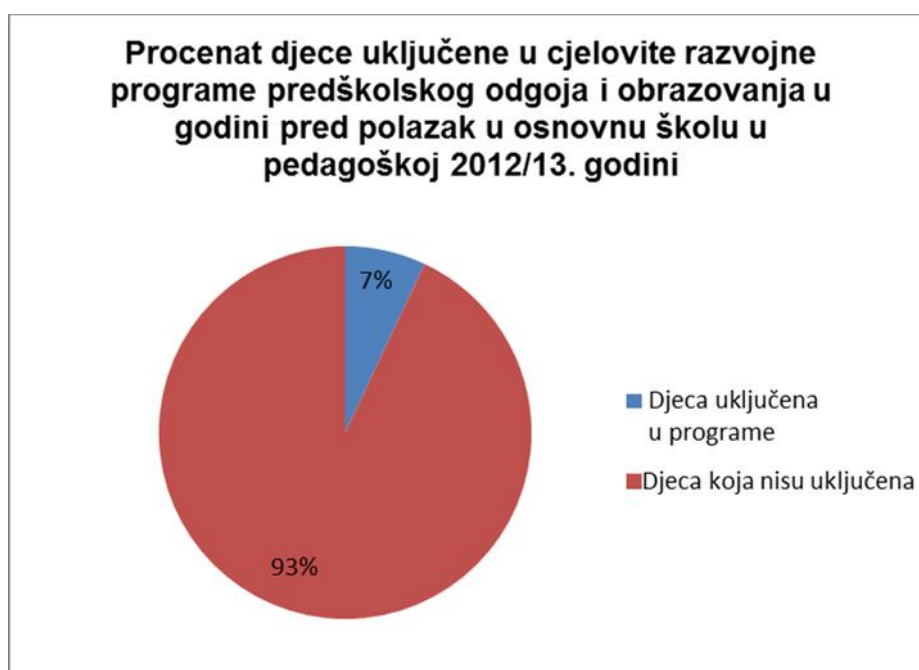
Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Hercegova ko-neretvanskog kantona („Narodne novine Hercegova ko-neretvanskog kantona“ broj 5/2000) nije usaglašen sa Okvirnim zakonom.

Tokom 2008/09. godine, pokrenuta je procedura i ura en prijedlog novog zakona, koji je usaglašen sa Okvirnim zakonom¹⁴, me utim novi zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju još uvijek nije usvojen u Skupštini Hercegova ko-neretvanskog kantona.

Zakon koji je na snazi ne propisuje obavezu uklju ivanja djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u osnovnu školu.

Broj djece uklju ene u programe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu

Prema evidenciji Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegova ko-neretvanskog kantona, broj djece u godini pred polazak u osnovnu školu koja su uklju ena u cjeloviti razvojni program predškolskog odgoja i obrazovanja u predškolskim ustanovama je 156, što predstavlja 7% ciljane populacije.

Grafikon 6.1. Prikaz podataka za Hercegova ko-neretvanski kanton. Procent djece uklju ene u cjelovite razvojne programe u godini pred polazak u školu

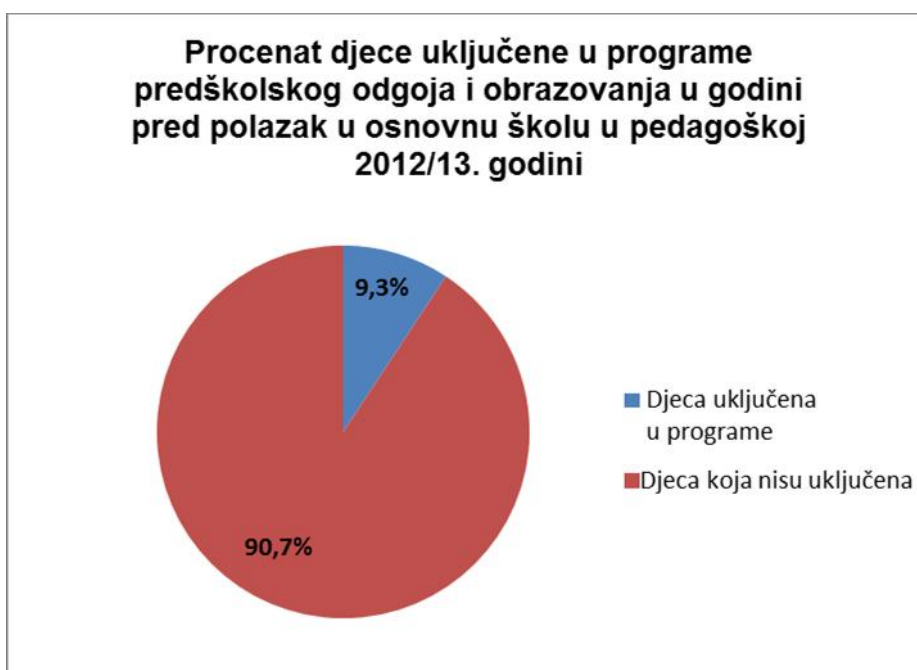
Pored navedenog, vrijedno je spomenuti da osnovne škole na podru ju Hercegova ko-neretvanskog kantona provode kra e programe pripreme djece za

¹⁴ Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje. *Izveštaj o implementaciji Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH. Obavezni predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu. Analiza stanja i preporuke.* Sarajevo, 2011. godina, str. 18.

prvi razred osnovne škole, koji traju od 10 do 20 dana. Postotak djece koja pohađaju kraće programe pripreme za školu iznosi 90%.

Na području ovog kantona, SOS Dječiji vrtići Mostar je proteklih godina realizovao projekt *Mobilnih vrtića* na širem području grada Mostara. Isti se realizovao na 11 gradskih i prigradskih lokacija, u prostorijama osnovnih škola, a provodila su ga tri stručno osposobljena odgajatelja. Korisnici projekta su bila djeca uzrasta od tri do šest godina, a jedna komponenta projekta bila je koncipirana kao priprema djece uzrasta pet do šest godina za polazak u osnovnu školu. Projekat se implementira i u ovoj pedagoškoj godini, zahvaljujući i finansijskoj podršci UNICEF-a, ali sa manjim brojem djece u odnosu na prethodne godine, i to na dvije lokacije, u prigradskim naseljima Rodo i Blagaj, a realizuje se dva puta sedmično tokom cijele pedagoške godine. Ukupan broj djece uzrasta od tri do šest godina obuhvaćene ovim programom predškolskog odgoja i obrazovanja je 98 od čega je 51 dijete u grupi djece uzrasta od pet godina do polaska u školu sa kojom se realizuje program predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu¹⁵.

Ukoliko ovaj posljednji podatak dodamo broju djece uključene u cjelovite programe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u osnovnu školu, dobit ćemo broj od 207 djece koja su uključena u programe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u osnovnu školu, što predstavlja **9,3%** djece ovog uzrasta.

Grafikon 6.2. Prikaz podataka za Hercegovačko-neretvanski kanton. Procenat koji se odnosi na ukupan broj djece uključene u programe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu.

¹⁵ Podaci SOS Dječiji vrtića Mostar

Zapadnohercegova ki kanton

Zakonska regulativa

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Narodne novine Županije Zapadnohercegova ke“, broj 7/98) nije u skladu sa Okvirnim zakonom. Izra en je Prijedlog novog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, koji bi bio uskla en sa Okvirnim zakonom, ali on još uvijek nije usvojen u Skupštini Zapadnohercegova kog kantona. Shodno navedenom, u ovom kantonu još uvijek nije propisan obavezni predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u osnovnu školu.

Kanton Sarajevo

Zakonska regulativa

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo, br. 26/08) uskla en je sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini. Ovaj zakon, donesen 24. 7. 2008. godine, bio je prvi zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini uskla en s Okvirnim zakonom. U l. 17, 26. i 31. Zakona propisuje se obavezni predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu.

Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja

Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu se u Kantonu Sarajevo realizuje ve tre u godinu. Program traje ukupno 150 sati u toku jedne pedagoške godine, realizuje se jednom sedmi no po dva sata, a finansira u cijelosti iz budžeta Kantona Sarajevo. Program provode odgajatelji, a on se implementira u 20 vrti a (objekti u sastavu JU „Djeca Sarajeva“) i prostorima 30 osnovnih škola na lokacijama gdje nema vrti a. Prostori osnovnih škola gdje se realizuje program adaptirani su i opremljeni tako da zadovoljavaju potrebe ove uzrasne grupe.

Prema mišljenju iz Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo, prostorni i kadrovski resursi za realizaciju programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja dostatni su, uz napomenu da u realizaciju ovog programa nisu uklju eni prostorni i kadrovski resursi privatnih predškolskih ustanova koje su upisane u Registar predškolskih ustanova Kantona Sarajevo.

Izazovi u realizaciji programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja

Prema informacijama dostavljenim iz resornog kantonalnog ministarstva, prepreka u realizaciji programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja nema, a stalno se ulažu dodatni naponi za poboljšanje uslova za njegovu realizaciju.

Iz resornog kantonalnog ministarstva isti u da program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja ima neprocjenjiv zna aj za svako uklju eno dijete s razvojnog, socijalnog, zdravstvenog i drugih aspekata, a posebno za djecu s teško ama u razvoju koja su uklju ena u specijalne i rehabilitacione programe u skladu s njihovim potrebama. Ipak, prema iznesenim mišljenjima, optimalno trajanje programa

obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja bi bilo dva sata dnevno, pet dana u sedmici, tokom perioda od 8 mjeseci, iako je istaknuto da i postoje i obavezni program od 150 sati ima neprocjenjive pozitivne učinke za djecu.

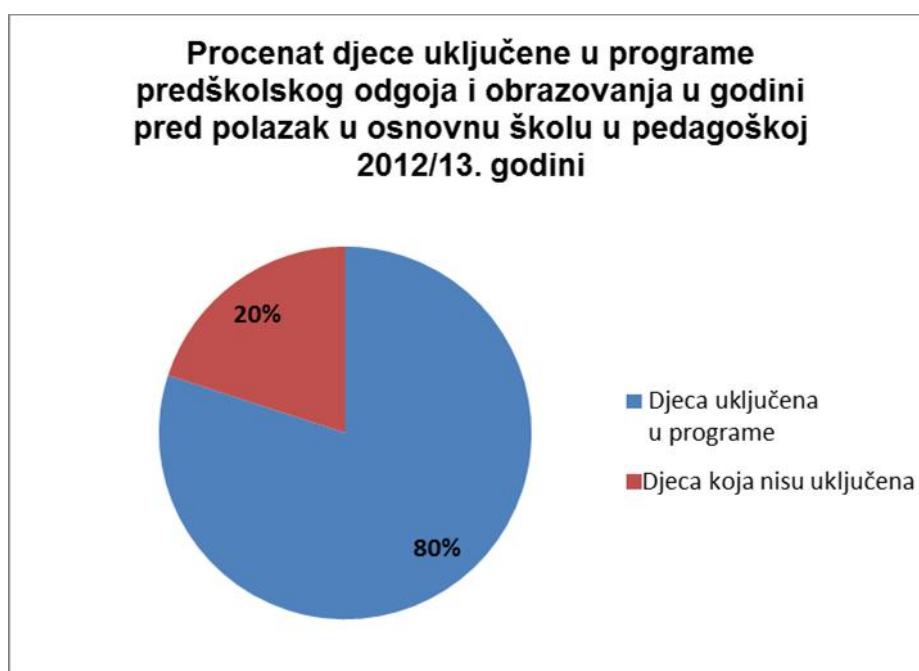
Broj djece uključene u programe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu

U prvom polugodištu pedagoške 2012/13. godine, programom obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja bilo je obuhvaćeno 2.579 djece, a još 1.000 djece u godini pred polazak u školu bilo je uključeno u cjelovite razvojne programe predškolskog odgoja i obrazovanja u predškolskim ustanovama. Dakle, ukupno 3.579 djece bilo je uključeno u programe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu. Prema procjeni resornog kantonalnog ministarstva, obuhvat djece programima predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu iznosi **80%**.

Broj djece uključene u program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, a koja nisu obuhvaćena drugim programima predškolskog odgoja i obrazovanja, se u posljednje tri godine blago povećavao, pa je tako u pedagoškoj 2010/11. godini u ovaj program bilo uključeno 2.451 dijete, u pedagoškoj 2011/12. godini 2.460 djece, dok je u 2012/13. godini uključeno 2.579 djece.

Djeca s teškoćama u razvoju također su uključena u programe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu i to 25 djece u programu obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, a 160 djece s posebnim potrebama u cjelovite razvojne programe predškolskog odgoja i obrazovanja.

Iz resornog kantonalnog ministarstva ističu da su roditelji do sada bez izuzetka podržali realizaciju programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu, a naročito roditelji u sredinama u kojima nema predškolskih ustanova. Uz navedeno, zabilježeno je da su roditelji zainteresovani da se program realizuje svaki dan po dva sata umjesto jednom sedmično, što je postojeća praksa.

Grafikon 7. Prikaz podataka za Kanton Sarajevo

Kanton 10

Zakonska regulativa

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Narodne novine Hercegbosanske županije“, broj 8/09) usklađen je sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju. U ovom zakonu se u čl. 9, 23. i 29. utvrđuje te propisuje kao obavezan, program za djecu prije polaska u osnovnu školu ako nisu obuhvaćena nekim oblikom predškolskog odgoja i obrazovanja (program „predškole“). Zakonom je predviđeno da ovaj program provode nastavnici predškolskog odgoja i obrazovanja ukoliko se on izvodi pri predškolskoj ustanovi, ili posebno educirani nastavnici razredne nastave ukoliko se isti realizuje pri osnovnoj školi. Predviđeno je da navedeni program traje minimalno od 150 do 180 sati.

Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja

U tekućoj pedagoškoj godini bilo je planirano uvođenje programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u osnovnu školu¹⁶. Međutim, budući da od resornog kantonalnog ministarstva obrazovanja nismo dobili odgovor na upit o uključenosti djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u osnovnu školu¹⁷, ne raspoložemo informacijama da li se obavezni program može implementirati.

III. Pregled stanja u Federaciji Bosne i Hercegovine u pogledu donošenja potrebne zakonske regulative i procenta obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u osnovnu školu

U tabeli ispod dat je pregled zakona, kojima se u kantonima u Federaciji Bosne i Hercegovine utvrđuje i definiše obaveza uključivanja djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u osnovnu školu.

---

¹⁶ Ministarstvo civilnih poslova BiH. *Informacija o izvršenju Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini za 2012. godinu*. Usvojena na 28. sjednici Vijeća ministara 28.11.2012. godine

¹⁷ Ovi podaci su traženi službenim aktom Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke broj: 03-38-683/13 od 18. 2. 2013. godine.

R. br.	Kantoni u Federaciji BiH	Naziv zakona	Napomena
1.	Unsko-sanski	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“, broj 8/10)	Iako je Zakon usvojen, još uvijek se ne primjenjuje.
2.	Posavski	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Narodne novine Županije Posavske“, broj 8/08)	Odredbe koje uređuju obavezni predškolski odgoj i obrazovanje još uvijek se ne primjenjuju.
3.	Tuzlanski	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj 12/09 i 8/11)	Odredbe o obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju u potpunosti se ne mogu primjenjivati od pedagoške 2014/15. godine
4.	Zeni ko-dobojski	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Zeni ko-dobojskog kantona“ br. 07/10)	Odredbe o obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju u potpunosti se primjenjuju od pedagoške 2012/13. godine
5.	Bosansko-podrinjski	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Bosansko-podrinjskog kantona Goražde („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“, broj 15/09)	Odredbe o obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju provode se već treće u pedagošku godinu, a u pedagoškoj 2012/13. g. u potpunosti
6.	Srednjobosanski	Nije donesen zakon koji utvrđuje obavezu uključivanja djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu	
7.	Hercegovačko-neretvanski	Nije donesen zakon koji utvrđuje obavezu uključivanja djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu	
8.	Zapadnohercegovački	Nije donesen zakon koji utvrđuje obavezu uključivanja djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu	
9.	Kanton Sarajevo	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo, br. 26/08)	Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu se u Kantonu Sarajevo realizuje već treće u godinu.
10.	Kanton 10	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Narodne novine Hercegbosanske županije“, broj 8/09).	Nisu dostupne informacije o provedbi odredbi Zakona koje se odnose na obavezni predškolski odgoj i obrazovanje.

Tabela 1. Pregled kantonalnih zakona kojima se utvrđuje obaveza uključivanja djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u osnovnu školu

U tabeli ispod dati su podaci i procjene o postotku obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu za Federaciju BiH i po kantonima.

R. br.	Federacija BiH i kantoni u Federaciji Bosne i Hercegovine	Procenat obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu ¹⁸	Pedagoška godina u kojoj su prikupljeni podaci
1.	Federacija BiH	18,4% ¹⁹	2011/12.
2.	Unsko-sanski	podaci nisu dostupni	-
3.	Posavski	11,61%	2011/12.
4.	Tuzlanski	27%	2011/12.
5.	Zeni ko-dobojski	100%	2012/13.
6.	Bosansko-podrinjski	100%	2012/13.
7.	Srednjobosanski	5% ²⁰	2010/11.
8.	Hercegova ko-neretvanski	9,3%	2012/13.
9.	Zapadnohercegova ki	podaci nisu dostupni	-
10.	Kanton Sarajevo	80%	2012/13.
11.	Kanton 10	podaci nisu dostupni	-

Tabela 2. Procenati obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu za Federaciju BiH i po kantonima

¹⁸ Ovo su procjene zasnovane na dostupnim informacijama.

¹⁹ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Federalno ministarstvo zdravstva, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske i Zavod za javno zdravstvo Federacije Bosne i Hercegovine (2013). *Istraživanje višestrukih pokazatelja (MICS) za Bosnu i Hercegovinu 2011.–2012.: završni izvještaj* Sarajevo: UNICEF.

²⁰ Ovo je procjena zasnovana na podacima iz 2011. godine.

IV. Rezime

Prema rezultatima Istraživanja višestrukih pokazatelja (MICS) za Bosnu i Hercegovinu 2011–2012, procenat djece koja pohađaju prvi razred osnovne škole, a koja su tokom prethodne godine pohađala predškolsko obrazovanje u Federaciji BiH iznosi **18,4%**. Procenat obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u osnovnu školu je veći u Federaciji BiH, nego u Republici Srpskoj, gdje iznosi 13,3%, ali još uvijek nedovoljno visok s obzirom na to da je predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, u članu 16. Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini, definisan kao obavezan. S druge strane, procenat obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u Federaciji BiH, ali i cijeloj Bosni i Hercegovini, i dalje je znatno ispod procenta obuhvata predškolskim odgojem i obrazovanjem u državama regiona te državama članicama Evropske unije.

Unutar Federacije Bosne i Hercegovine, također, nailazimo na značajne razlike među kantonima u pogledu obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu. Više je razloga za ovakvo stanje. Među najvažnijim razlozima su: neujednačena dinamika usaglašavanja kantonalnih zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju sa Okvirnim zakonom; nemogućnost finansiranja obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja; prijevoz djece, prostorni i kadrovski resursi te druga pitanja koje se tiču organizovanja ovog programa u ruralnim mjestima i manjim gradskim sredinama gdje ne postoje ustanove za predškolski odgoj i obrazovanje.

Prema dostupnim podacima, najveći napredak i najbolje rezultate u pogledu obuhvata djece programima predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u osnovnu školu su ostvarili: Zeničko-dobojski, Bosansko-podrinjski i Kanton Sarajevo.

Pored navedenih, zakone o predškolskom odgoju i obrazovanju koji su usaglašeni sa Okvirnim zakonom, i koji time propisuju obavezu uključivanja djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u osnovnu školu, donijeli su sljedeći kantoni: Unsko-sanski, Posavski, Tuzlanski i Kanton 10. Prema dostupnim informacijama, program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja još uvijek se nije poželio primjenjivati u Unsko-sanskom i Posavskom kantonu, u Tuzlanskom kantonu se poželio postepeno uvoditi, a u pedagoškoj 2014/15. godini je predviđena potpuna provedba ovog programa.

Tri kantona još uvijek nisu usvojila zakone o predškolskom odgoju i obrazovanju koji su usklađeni sa Okvirnim zakonom, a to su: Hercegovačko-neretvanski, Srednjobosanski i Zapadnohercegovački kanton. Shodno navedenom, u ova tri kantona još uvijek nije zakonom propisana obaveza uključivanja djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u osnovnu školu.

V. Preporuke

Preporuka 1. Tri kantona koja nisu donijela zakone o predškolskom odgoju i obrazovanju koji su usklađeni sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini potrebno je da to učine što prije, kako bi zakonska regulativa koja se odnosi na predškolski odgoj i obrazovanje bila usaglašena u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i u Bosni i Hercegovini.

Preporuka 2. Kantoni koji su usvojili kantonalne zakone o predškolskom odgoju i obrazovanju, koji su usklađeni s Okvirnim zakonom, ali zbog neriješenog pitanja finansiranja, nedostatka prostornih i drugih resursa nisu u mogućnosti da realizuju obavezni program predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu, trebaju intenzivirati napore za prevazilaženje ovih prepreka. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će u vidu savjetodavne i stručne podrške dati svoj doprinos prevazilaženju prepreka za implementaciju programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu.

Preporuka 3. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će promovirati razmjenu dobrih praksi i iskustava među kantonima u implementaciji obaveznog programa te poticati kantone koji već uspješno implementiraju program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja da podijele savjete i iskustva s kantonima koji još uvijek nisu pošli implementirati isti.

Preporuka 4. Kantonalna ministarstva obrazovanja koja će u narednom periodu poći s organizacijom obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja paralelno bi trebala raditi na informisanju roditelja o programu, jer su se do sada roditelji pokazali kao ključni partneri za uspješnu provedbu ovog programa.

Preporuka 5. U programe obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja važno je uključiti i djecu s posebnim obrazovnim potrebama, kao što su djeca sa poteškoćama u razvoju i učenici i djeca iz marginaliziranih grupa, čime bi se osigurale jednake mogućnosti predškolskog odgoja i obrazovanja za svu djecu. To podrazumijeva i osiguranje svih preduslova koji su neophodni za uspješno uključivanje sve djece u ove programe obrazovanja.

Preporuka 6. Obavezni program predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u osnovnu školu u 7 kantona koji su ga propisali traje minimalno 150 sati, a pojedini kantoni su odredili da može trajati do 180 sati. Iako implementacija ove odredbe predstavlja veliki napredak u reformi obrazovanja i ima izniman značaj za bolju pripremljenost djece za polazak u osnovnu školu, u budućnosti će biti poželjno da se program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja produži, odnosno da se osigura njegov kontinuitet. S aspekta pedagoške nauke, za djecu bi bilo povoljnije da se program realizuje tokom cijele pedagoške godine pred polazak u osnovnu školu i da se odvija više puta sedmično kako bi program imao optimalan utjecaj na razvoj djece i imao najznačajnije karakteristike cjelovitog razvojnog programa predškolskog odgoja i obrazovanja.

Preporuka 7. Iako se finansiranje obaveznog programa predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u osnovnu školu osigurava iz budžeta općina i/ili kantona, potrebno je osigurati dodatna finansijska izdvajanja za ovu namjenu iz budžeta svih nivoa vlasti, od federalnog, kantonalnog pa do općinskog nivoa, kako bi se svojoj djeci omogućilo jednake mogućnosti pristupa i učestvovanja u navedenom programu.